

EL GRAN LLIBRE DELS EXPLORADORS CATALANS

JOAN DE DÉU PRATS
I MARIA PADILLA

comanegra

Í N D E X

	INVITACIÓ A LA LECTURA	3
0.	LINEVITABLE HOME BLANC	8
I.	AMBAIXADA AL GRAN KAN	14
II.	EL PRIMER GRAN BISBE DE L'ÍNDIA	18
III.	EL CAP DE LA POR	26
IV.	AMÈRICA	32
V.	EL MAPA DE L'HIMÀLAIA	38
VI.	BARCELONA D'ÍNDIES	46
VII.	LA DESCOBERTA DE CALIFÒRNIA	54
VIII.	<i>MASTER AND COMMANDER</i>	64
IX.	ELS VIATGES D'ALÍ BEI	70
X.	PRIMER AMBAIXADOR A LA XINA	78
XI.	PIRATES DEL PACÍFIC	84
XII.	LHOME QUE VOLIA SER ARTILLER	90
XIII.	L'EXPLORACIÓ SUBMARINA	98
XIV.	EL HOWARD CARTER CATALÀ	104
XV.	PARADISOS OCEÀNICS	110
XVI.	LA TRAVESSIA DE LEVALÚ	116
XVII.	EL PAÍS DE LA SET	124
XVIII.	LES FONTS DE L'ORINOCO	132
XIX.	ELS SET CIMS DEL MÓN	140
	ALGUNS EXPLORADORS CATALANS MÉS	154
	TAST DE LLIBRES	157

n. I

A M B A I X A D A A L G R A N K A N

EL PERIPLE DE JAUME ALARIC A PÈRSIA

En un capitell del claustre del monestir de Ripoll es poden contemplar dos *xinesos* ben abillats, un amb grans bigotis que li cauen comissura dels llavis avall, i un altre que subjecta un present. Es tracta de dos ambaixadors tàrtars que van acudir a la cort de Jaume I. Dos emissaris procedents de la frontera invisible que separava Occident, a l'edat mitjana, de l'imperi dels mongols, que s'estenia a la fi del món. En els mapes esbossats del segle XIII només sortien diables i dragons dibuixats en aquelles latituds, i la gent es preguntava amb neguit i basarda sobre «aquella raça espantosa d'homes impius que res tenien d'humans», segons el parer de l'època.

El franciscà Giovanni da Pian del Carpine els descrivia en la seva *Història dels mongols* com a «persones de pòmuls prominents, nas xato i petit, i ulls amb parpelles tibades cap a les celles». Pobles originaris de Sibèria, a les vores del llac Baikal i l'Àsia central, els tàrtars, aplegats amb els mongols de Genguis Kan, formarien la mítica Horda d'Or que senyorejà grans extensions de Rússia i arribaren a les portes d'Europa. A la mort del gran cabdill, els successors es repartiren l'imperi més gran de la Terra, que abastava des del mar Negre i els Urals fins a les costes de l'oceà Pacífic.

Una de les noves peces del mosaic sorgit d'aquell imperi va ser el kanat de Pèrsia. Pèrsia, una de les cinc grans cultures refinades de l'antiguitat. Terra natal del maniqueisme, que empeltà el cristianisme de la dualitat del bé i el mal. Inspiració de l'islam xiïta. Encunyadora del mot *paradís*, que significava originàriament 'jardí clos'. Aquell kanat abastava territoris que avui coneixem com l'Iran, l'Iraq, l'Afganistan, el Turkmenistan, Armènia, l'Azerbaidjan, Geòrgia, Turquia i l'oest del Pakistan. Abaqa Kan, besnet de Genguis Kan, era qui el senyorejava al segle XIII.

Abaqa, de religió budista, tenia una aliança amb Bizanci, fermada en el casament de la filla de l'emperador Miquel VIII, Maria Paleologina, amb ell mateix. Maria, que era cristiana, tingué especial predicació entre els tàrtars i, en morir el seu marit, tornà a Constantinoble i fundà el monestir conegut popularment com Santa Maria dels Mongols.

El kan volia un apropament amb Occident per combatre conjuntament els mame-lucs d'Egipte i Síria, cosa que podia interessar els cristians perquè els permetria alliberar finalment Terra Santa dels musulmans. El febrer de 1267, dos emissaris del kan

arribaren a la cort catalana de Perpinyà amb regals per al rei i l'infant Pere, joies, vestits i armes, i la proposta de formar una aliança poderosa que anés més enllà de l'àmbit comercial. Jaume I ordenà aleshores al mercader Jaume Alaric, natural de Perpinyà, i que havia exercit de batlle del rei a Almenara, al Segrià, que acompanyés els enviats d'Abaqa fins a Pèrsia per tal que tractés en nom seu l'afer que el sobirà mongol li proposava. Amb aquesta iniciativa del Conqueridor, Catalunya, i tota la Corona d'Aragó, va tenir ambaixada a la cort del kan abans dels viatges de Marco Polo. Alaric fou dotat de totes les cartes i credencials diplomàtiques. I fou un dels primers europeus que trepitjà aquelles terres llunyanes.

Fig. 1

Després d'entrevistar-se amb el Papa, Jaume Alaric portà missives del pontífex i el rei adreçades a Abaqa Kan. Acompanyat dels ambaixadors mongols, desembarquen a Acre, capital i port del diminut regne de Jerusalem, on resistien els croats. Jerusalem, tanmateix, havia estat arrabassada per Saladí més de mig segle abans. Acre, sortosament, conservava una de les fortaleses medievals més grans de Palestina. L'ambaixador resseguí aquell territori i entrà al regne també cristià de l'Armènia Menor, residu anatòlic, a la zona de Cilícia i el Taure, davant de l'illa de Xipre, de l'antiga Gran Armènia, terra de pas dels grans imperis conquerida una vegada i una altra. I després d'una llarga travessa, la caravana de l'ambaixador arribà a la cort del Gran Kan a Pèrsia, a la capital de Maraga, prop del llac d'Urmia, vall fèrtil als contraforts nord-occidentals de l'actual Iran.

Durant més d'un any, com a plenipotenciari de la corona catalanoaragonesa, Alaric tractà directament amb el kan i aprofità per viatjar i fer un reconeixement del kanat, mentre Abaqa cavalcava defensant diferents punts del seu imperi. El desembre de 1268, retornà Alaric de la seva missió diplomàtica acompanyat de dos emissaris del Gran Kan.

Al *Llibre dels feits* de Jaume I, el monarca esmenta: «E quan venc al vuitè dia que hi haguem estat, venc-nos missatge que Jacme d'Alarig, qui era nostre e nos l'haviem enviat al rei dels tartres, que era vengut de lla e que ens aportava bon missatge. E ab ell venien dos tartres, honrats hòmens mas la u era pus honrat e havia major poder». *Homes honrats*, que resti constància que no eren pas «dimonis de l'estepa, d'aparença espantosa», com se'ls volia veure.

Jaume Alaric portava un missatge de gran transcendència. Abaqa Kan acceptava l'aliança amb el rei Jaume I per fer una nova croada a Terra Santa.

Fig. 2

Fig. 3

El retorn de l'ambaixador va tenir un gran ressò al Principat. Va ser un gran esdeveniment històric, com ho demostren els dos il·lustres funcionaris mongols retratats en els capitells del claustre de Ripoll. Els capitells eren autèntics diaris on s'esculpien les cròniques d'aquells temps. Es tractava d'una gran aliança amb Orient i el rei començà les relacions diplomàtiques per assegurar-se el suport del Papa. Volia promoure una nova croada per alliberar Jerusalem i el Sant Sepulcre.

Després de força preparatius, un 4 de setembre Jaume I s'embarcà a Barcelona per comandar tot l'estol. Un grup de trenta naus, amb uns dos mil cinc-cents combatents, posaren proa a Llevant. El Papa atorgaria indulgències a tots els participants. La singladura, però, fou desastrosa. L'estol es dispersà, la nau reial va patir el trencament del timó, el temps era dolent i els vents canviants. Jaume I admeté el fracàs: «Sembla-nos que Nostre Senyor no vol que nos passem en Ultramar». Només onze navilis assoliren Sant Joan d'Acre, comandats per Pere Ferrandis, cavaller de l'orde dels Cavallers Hospitalers, almirall d'Aragó i lloctinent del Regne de València, i el seu germà Ferran Sanxís, tots dos fills naturals del rei. L'arribada dels reforços cristians va ser resposta per Baybars, soldà dels mamelucs del Caire, que va causar moltes baixes entre els croats. Poc després de la croada fracassada, Ramon Llull defensà la predicació per recuperar Terra Santa, «millor que per força d'armes». Acre caigué finalment en mans dels musulmans el 1291.

Pòrtic Maraga, capital del Gran Kan a Pèrsia
Fig. 1 Capitell del claustre de Santa Maria de Ripoll

Fig. 2 Fragment de l'atles de Cresques amb Abaqa Kan
Fig. 3 Mapa d'Àsia